

רודולף שטיינר

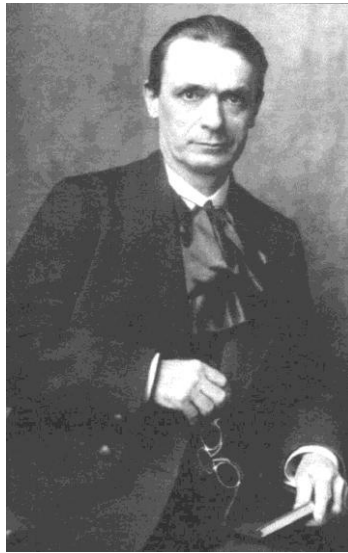
רגע המוות והתקופה שאחריו

[הוצאת בדולח](#) מקדישה, ללא תמורה, את התרגום לעברית של ספר זה לקהל קוראות וקוראי ספרות אנתרופוסופית על מדע הרוח מייסודו של רודולף שטיינר.

אפשר להעבירו הלאה, ללא תמורה.

פניות באימייל לכתובת bdolah.books@gmail.com

קובץ זה אינו למכירה ו/או למסחר בכל דרך שהיא.

"אנו נוכחים לדעת שהמתים לא באמת מתים, אלא פשוט עוברים למקום אחר. הם עדיין נוטלים חלק במה שאנו עושים. תובנה זו תהיה עבורנו יותר מאשר רגש מעומעם; בהדרגה נלמד להצביע על אותם תחומים בהם הם פעילים. נלמד לחוש בהם עמנו לכשנזדקק לכוחות שלא נוכל למצוא במישור הפיסי, לכשנזדקק לתמיכה מתחומים עילאיים... ביכולתנו לחוש בהעמקה הפנימית האמיתית שאנו רוכשים על-ידי לימוד מדע הרוח, לא רק בצורה של תיאוריות מופשטות, אלא בהבנה חיה של פרטים ממשיים... אני מניח שהסברים אלה מתקבלים ביראת-כבוד המתבקשת, שכן זוהי הדרך היחידה בה נוכל להתקדם מהמופשט אל הממשי. "

(מתוך: נוכחות המתים בנתיב הרוח, הרצאה 2, הבנת עולם הרוח, חלק ב')

- רודולף שטיינר -

THE MOMENT OF DEATH AND THE PERIOD THEREAFTER

GA 168

By Rudolf Steiner

לייפציג, 22 בפברואר 1916

תרגום מאנגלית ועריכה: מוריס איטח

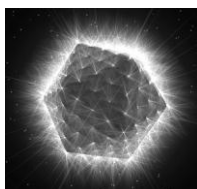
מהדורה שלישית מתוקנת 2023

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

© כל הזכויות למהדורה העברית שמורות 2011 לבדולח הוצאה לאור

ת.ד. 558 פתח-תקווה 4910402

email: bdolah.books@gmail.com

תפילה למת

אנו צופים בך

בעולם הרוח

אשר בו אתה שוהה.

מי ייתן ואהבתנו תפיג את חומך,

מי ייתן ואהבתנו תפיג את קורך,

מי ייתן וזה יגיע עד אליך ויעזור לך

למצוא את דרכך

דרך חושך הרוח

אל אור הרוח.

רודולף שטיינר

רגע המוות והתקופה שאחריו

לייפציג, 22 בפברואר 1916

התקופה בה אנו חיים מציבה בפנינו, יום אחר יום, שעה אחר שעה, את תופעת המוות – מאורע משמעותי בחיי אנוש; היא מזכירה לנו את מעבר האדם דרך שער המוות. שכן רק לאור מדע הרוח, הופך המוות למאורע ממשי במשמעותה האמיתית של המילה. כי מדע הרוח מראה לנו את הכוחות החיצוניים הפעילים בתוכנו, העוברים דרך לידות ומיתות ולובשים צורה מיוחדת של הוויית-קיום בין לידה ומוות, כדי לקבל צורה אחרת של הוויית-קיום לאחר המעבר דרך שער המוות. לאור מדע הרוח, הופך המוות למאורע, במקום להיות רק סיום מופשט של החיים (רק תפיסת-עולם מטריאליסטית יכולה לראות את המוות כסוף החיים); הוא הופך למאורע עמוק ורציני בחיי אנוש במלוא היקפם. גם בשורותינו, ידידים יקרים שלנו עזבו אותנו כדי לעבור דרך שער המוות, בעיקר כתוצאה מהמאורעות ההיסטוריים הנוכחיים, אך גם מסיבות אחרות, ולכן יהיה הולם במיוחד לומר עכשיו דברים ספורים על המוות, על מאורע כביר זה, ועל העובדות של חיי אנוש הקשורים עמו.

בהרצאות מדעיות-רוחיות ניתנו לעתים קרובות הסברים על החיים בין מוות ולידה חדשה, כך שיכולנו לרכוש עובדות יסודיות רבות, במיוחד ביחס לנושא זה. הנתיב שמדע הרוח צעד בו עד עתה, הראה לכם שבכל מקרה ומקרה הוא יכול לדבר רק על דברים מנקודת-מבט ברורה אחת, כך שאפשר יהיה לרכוש בהדרגה ידיעה מדויקת יותר על-ידי חזרה על דברים והארתם מנקודות-מבט רבות. לכן, היום אוסיף על העובדות שאתם כבר יודעים בהקשר לנושא זה, דברים ספורים העשויים להועיל להבנתנו את העולם ככוליות.

באמצעות מדע הרוח, אנו מתייחס בהתחלה (וזהו דבר טוב) לישות האנושית כפי שהיא ניצבת בפנינו כאן בעולם הפיסי, כביטוי של ישותה כולה. קודם כול, עלינו להתחיל מהאופן שבו הישות האנושית מציגה את עצמה בפנינו בעולם הפיסי; וזוהי הסיבה לכך שהצבעתי לעתים קרובות על כך שנקבל כביכול, סקירה כללית על ישותו כולה של האדם, אם נתבונן בו כך שבהתחלה ניקח, כיסוד, את גופו הפיסי אותו נלמד מבחינה חיצונית בעולם הפיסי באמצעות חושינו והניתוח המדעי של מה שאנו תופסים באמצעות החושים. אז, נתקדם על-ידי בחינת הצורה שאנו מכנים גוף אתרי: זה כבר כולל מאפיין על-חושי ולכן בלתי-אפשרי להתבונן בו עם האינטלקט הרגיל, הכבול למוח, וכתוצאה מכך הוא גם לא-נגיש למדע הרגיל שלנו. הגוף האתרי הוא אורגניזם בעל אופי על-חושני, שעליו אנו יכולים לומר שהוא היה כבר ידוע לבני-אדם כמו עמנואל הרמן פייכטה, בנו של ההוגה הדגול יוהאן גוטליב פייכטה, טרוקסלר ואחרים. אכן, גופו האתרי של האדם יכול להיתפס רק באמצעות ידיעה אימגיניטיבית בגלל אופיו העל-חושני; אך, ככל שהדבר נוגע לידיעה

אימגינטיבית, **אפשר** להתבונן בו באופן חיצוני, כפי שאפשר להתבונן בגוף הפיסי-חושי באופן חיצוני באמצעות הידע החושי הרגיל שלנו.

לאחר מכן, אנו מתעלים בהתבוננותנו אל הגוף האסטרלי. לא ניתן להתבונן בגוף האסטרלי של האדם בדרך חיצונית-חושית באותה דרך בה אנו מתבוננים בגוף הפיסי באמצעות חושינו החיצוניים או באותה דרך בה אנו מתבוננים בגופנו האתרי עם החוש הפנימי שלנו; הגוף האסטרלי הוא משהו שאפשר לחוותו אך ורק באופן פנימי. עלינו לחוותו באופן פנימי ועל-מנת לחוותו עלינו להימצא בתוכו. אותו דבר ישים לגבי האיבר הרביעי שיש לתפסו בעולם הפיסי – ה'אני'. עם ארבעה איברים אלו של הטבע האנושי, אנו בונים את ישותנו כולה.

הרצאות קודמות הראו לנו שמה שאנו מציינים כגוף הפיסי של האדם הינו מבנה מורכב מאוד, אשר נוצר במהלך תקופות ארוכות של התפתחות, שעברו דרך השלבים סטורן, שמש וירח; גם האבולוציה של האדמה תרמה להתפתחות זו של הגוף הפיסי, מראשית הוויית-הקיום הארצית עד לתקופתנו. תהליך מורכב של התפתחות בנה את גופנו הפיסי.

אותה צורה של התבוננות שבראש ובראשונה נגישה לנו בעולם הפיסי, רואה רק את ההיבט החיצוני של כל דבר שחי בתוך הגוף הפיסי. אפילו המדע הרגיל רואה רק את ההיבט החיצוני הזה. ביכולתנו לומר: ההתבוננות הפיסית הרגילה שלנו והמדע הרגיל, בצורה בה הוא חי עתה בעולם, יודעים על הגוף הפיסי באותה מידה שהיינו יודעים על בית אילו היינו רק מקיפים אותו מבחוץ, בלי להיכנס לתוכו, כך שלא היינו יודעים כיצד הוא נראה מבפנים ומי האנשים החיים בו.

כמובן, אלה הניצבים מאחורי בסיס המדע הרגיל, במובן המטריאליסטי הרגיל, יטענו: "אנו מכירים לעומק את פנים הגוף הפיסי! אנו יודעים איך הוא בנוי, כי חקרנו לעתים קרובות את המוח שבתוך הגולגולת כאשר ניתחנו גוויות; לעתים קרובות, חקרנו את הקיבה והלב." ברם, פנים זה שיכול להיחקר מבחוץ, פנים מרחבי זה, אינו הדבר אליו אני מתכוון בדברי על ישותו הפנימית של האדם. אפילו פנים מרחבי זה אינו מהווה דבר מלבד משהו חיצוני. אכן, במקרה של הגוף הפיסי, פנים מרחבי זה הינו חיצוני הרבה יותר מאשר הפנים המרחבי הממשי.

לבטח זה נשמע מוזר. אך, איברי החושים שלנו – אתם יודעים זאת מתיאורים אחרים של מדע הרוח שלנו – עוצבו כבר במהלך תקופת-סטורן ואנו נושאים אותם על-פני שטח גופנו. מבחינה מרחבית, הם נמצאים בחוץ. אף-על-פי-כן, הם נבנו על-ידי כוחות רוחיים הרבה יותר מאלו אשר עיצבו את הקיבה שלנו או כל דבר הקיים, מבחינה מרחבית, בתוך גופנו. מה שקיים בתוך גופנו נבנה על-ידי כוחות רוחיים פחות. אף שהדבר עשוי להישמע מוזר, בכל זאת עליי להדגיש שאנו מדברים באמת על עצמנו בצורה שגויה לחלוטין. היות שאנו חיים במישור הפיסי, טבעי שנדבר באותה דרך; אף-על-פי-כן, הדרך שבה אנו מדברים על עצמנו, שגויה. באמת, עלינו לציין את עור פנינו כפנימיות שלנו ואת הקיבה כחיצונית שלנו. דבר זה

יקרב אותנו מאוד לאמת! היינו מתקרבים יותר לאמת הממשית, אילו היינו אומרים: אנו אוכלים בצורה כזו שאנו שולחים את המזון החוצה מאתנו; כאשר אנו שולחים את המזון אל תוך הקיבה שלנו, אנו באמת שולחים אותו החוצה, איננו מכניסים אותו אל תוך גופנו, כפי שאנו מתבטאים בדרך-כלל בתקופתנו. ככל שאיברים נמצאים יותר על-פני השטח, כך רוחיים יותר הם הכוחות שמהם הם נובעים; וככל שהם נמצאים יותר בתוך גופנו, כך רוחיים פחות הם הכוחות אשר עיצבו אותם.

התיאורים שנמסרו עד כה במדע הרוח שלנו מאפשרים לכם לתפוס זאת בנוחות מסוימת. אם תיזכרו בתיאורים של מדע הרוח, תזכרו ללא ספק מה הוא אומר ביחס לשלב-ירח של ההתפתחות, כלומר שמהו נפרד במהלך שלב-ירח של ההתפתחות וגם שמהו נפרד במהלך שלב-אדמה של ההתפתחות; זה יצא אל מרחבי היקום. דבר מוזר מאוד קשור לתהליך-היפרדות זה, כלומר התהפכנו! הפנימיות שלנו הפכה לחיצונית שלנו והחיצונית שלנו – לפנימיות שלנו. במהלך התקופות סטורן ושמס, ההופעה האנושית שלנו, הפונה עתה כלפי העולם החיצוני, הופנתה באמת כלפי ישותנו הפנימית. כמובן, זה היה המקרה רק במהלך השלבים המוקדמים של ההתפתחות; אך, אפילו במהלך חלק מתקופת-ירח, במהלך הוויית-הקיום ירח, היסוד של האיברים הפנימיים שיש ברשותנו כיום, עדיין עוצב מבחוץ. מאז אותה תקופה, התהפכנו באמת, כפי שאפשר להפוך מעיל. עלינו לזכור שעובדות על-חושיות רבות קשורות אל גופנו הפיסי. המבנה שלו כולו הוא על-חושי; העולם העל-חושי עיצב אותו, וכאשר אנו מסתכלים בגוף הפיסי כמכלול, הוא מראה לנו רק את ההיבט החיצוני שלו.

אם נפנה עכשיו לגוף האתרי, נמצא שהוא לא נראה וגם לא נגיש להתבוננות פיסי-חושית. אך, כאשר הישות האנושית עוברת דרך שער המוות, הוא נעשה חשוב ביותר. הזמן שהישות האנושית עוברת עתה, שלושת הימים הראשונים לאחר המוות, חשוב במיוחד ככל שהדבר נוגע לגוף הפיסי. אך, עלינו ללמוד לחשוב בצורה שונה, אפילו ביחס לגוף הפיסי, אם ברצוננו לתפוס בדרך הנכונה את כל אשר ניתקל בו לאחר המעבר דרך שער המוות.

אתם כבר יודעים (שכן ביכולתכם להבחין בכך גם בעולם הפיסי) שכאשר אנו עוברים דרך שער המוות, אנו משאירים בצד את גופנו הפיסי, כפי שאנו אומרים בדרך-כלל. אנו משאירים בצד את גופנו הפיסי. דרך התפרקות הגווייה או שריפתה (ההבדל היחיד בין שני התהליכים הללו הוא הזמן שהם אורכים), הגוף הפיסי נמסר אל יסודות האדמה. אנו עשויים לחשוב שהגוף הפיסי פשוט מפסיק להתקיים עבור אלה אשר עברו דרך שער המוות. אך, אין זה המקרה, לא במשמעות זו. שכן, אנו יכולים למסור לאדמה רק את אותם חלקים של גופנו הפיסי המגיעים מהאדמה עצמה. איננו יכולים למסור לאדמה את אותו חלק של גופנו הפיסי המגיע מהוויית-הקיום ירח וגם לא את אותו חלק המגיע מהוויית-הקיום שמש או מהוויית-הקיום סטורן-קדום. שכן, אותם חלקים המגיעים מהוויית-הקיום סטורן קדום, מהוויית-הקיום שמש, מהוויית-הקיום ירח ואפילו מחלק ניכר של הוויית-הקיום אדמה, הם כוחות על-חושיים. כוחות

על-חושיים אלה הקיימים בגופנו הפיסי, שרק חלקו החיצוני נגיש להתבוננותו החושית כפי שהוסבר עתה – להיכן מופנים כוחות על-חושיים אלה לאחר שאנו עוברים דרך שער המוות? כפי שצוין, אנו מוסרים לאדמה, אנו מחזירים לאדמה, רק את אותו חלק של גופנו הפיסי – של מבנה מופלא ביותר זה הקיים בעולם קודם כול כצורה – אנו מחזירים לאדמה רק את מה שהאדמה העניקה לגוף הפיסי. והיכן נמצא החלק השני בעברנו דרך שער המוות? החלק השני נסוג מזה ששוקע באדמה, כביכול, דרך תהליך של התפרקות או שריפה; החלק השני נקלט על-ידי היקום כולו.

אם תחשבו עתה על כל מה שביכולתכם לדמות בסביבת האדמה, כולל כוכבי-הלכת וכוכבי-השבת, אם תדמו זאת בצורה הרוחית ביותר, הרי שאידיאה זו אשר נהגתה באופן רוחי תמסור לכם את המקום בו החלק הרוחי של גופנו הפיסי נשאר לאחר המוות. רק נגזרת מחלק רוחי זה, נגזרת הכלולה ביסוד החום, נפרדת ונשארת עם האדמה. אך, כל חלק רוחי אחר של גופנו הפיסי נישא החוצה אל תוך מרחבי היקום, אל תוך הקוסמוס כולו.

להיכן אנו הולכים כאשר אנו עוזבים את גופנו הפיסי? להיכן אנו צוללים? דרך המוות שלנו, אנו יוצאים במהירות האור אל מה שמעצב את גופנו מתוך כלל הכוחות העל-חושיים. דמו לעצמכם שכל הכוחות הבונים אשר פעלו על גופכם הפיסי מאז תקופת סטורן-קדום, היו צריכים להימשך לאינסוף כדי להכין את המקום בו תחיו בין מוות ולידה חדשה. בין לידה ומוות, כל זה מתחבר, יכול אני לומר, בתוך המרחב המוקף על-ידי עורכם; זה רק מתחבר.

כאשר אנו נמצאים מחוץ לגופנו הפיסי, אנו חווים משהו שהינו בעל חשיבות גדולה ביותר עבור החיים העוקבים שבין מוות ולידה חדשה. הזכרתי זאת לעתים קרובות. התנסות זו היא בעלת אופי הפוך לזה שיש להתנסות התואמת במהלך חיינו כאן, במישור הפיסי. במהלך חיינו במישור הפיסי, איננו יכולים להסתכל לאחור עד שעת לידתנו; איננו יכולים לראותה עם כוח ההכרה הרגיל שלנו. אין אדם המסוגל להיזכר בשעת לידתו ואף לא לראותה. הדבר היחיד שאנו יודעים, כדבר ראשון, הוא שנולדנו, כי זה נאמר לנו על-ידי אחרים, וכדבר שני שכל בני-האדם האחרים שבאו לאדמה אחרינו גם נולדו, ולכן אנו מסיקים מכך שגם אנחנו נולדנו. אך, אין ביכולתנו לחוות את ההתנסות הממשית של לידתנו.

בדיוק ההיפך קורה עם ההתנסות התואמת לאחר המוות. בעוד שבמהלך חיינו הפיסיים, התבוננות ישירה בלידתנו אינה יכולה לעלות בפני נפשנו, הרי שרגע המוות יתייצב בפני נפשנו במהלך חיינו בין מוות ולידה חדשה, אם רק נסתכל עליו באופן רוחי. עלינו להבין זאת כאשר אנו מסתכלים ברגע המוות מהצד שמעבר. כאן על האדמה, למוות יש היבט מפחיד מאוד רק מפני שאנו רואים אותו כסוג של התפרקות, סוף. אך, אם נסתכל על רגע המוות מהצד שמעבר, מהצד הרוחי, אז המוות יופיע בפנינו כניצחון הרוח, כרוח המשתחררת מהפיסי. הוא מופיע אז כמאורע גדול, יפה ומשמעותי ביותר. יתר על כן, התנסות זו מעוררת את מה שמרכיב את תודעת-ה'אני' שלנו לאחר המוות. במהלך הזמן שבין מוות ולידה חדשה, יש לנו

תודעת-אני' שלא רק דומה, אלא עולה בהרבה על זו שיש לנו כאן במהלך חיינו הפיסיים. תודעת-אני' זו לא הייתה ברשותנו אלמלא היינו יכולים להסתכל לאחור ללא הרף, אלמלא היינו רואים תמיד – אך, מהצד שמעבר, מצד הרוח – את אותו רגע בו החלק הרוחי שלנו השתחרר מהפיסי. אנו יודעים שאנו מהווים 'אני' רק מפני שאנו יודעים שמתנו, שהחלק הרוחי שלנו השתחרר מהחלק הפיסי שלנו. כאשר אין ביכולתנו להתבונן ברגע המוות, מעבר לשער המוות, אז תודעת-ה'אני' שלנו לאחר המוות היא באותו מקרה כמו תודעת-ה'אני' הפיסית שלנו כאן על-פני האדמה בהיותנו שקועים בשינה. כפי שאיננו יודעים דבר על תודעת-ה'אני' הפיסית שלנו בהיותנו שקועים בשינה, כך לא נדע דבר ביחס לעצמנו לאחר המוות, אם רגע המוות לא יתייצב בפנינו תמיד. הוא ניצב בפנינו כאחד הרגעים היפים והנשגבים ביותר.

אתם רואים, אפילו במקרה זה עלינו להתחיל לחשוב על עולם הרוח בדרך שונה לחלוטין מאשר על העולם החושי-פיסי. אם נישאר מתוך עצלות עם המחשבות שיש לנו ביחס לעולם הפיסי-חושי, יהיה בלתי-אפשרי עבורנו לתפוס את הרוחי בדרך כלשהי בצורה מדויקת יותר. שכן הדבר החשוב ביותר לאחר המוות הוא שרגע המוות יראה מהצד שמעבר. דבר זה מעורר את תודעת-ה'אני' שלנו בצד שמעבר. כאן בעולם הפיסי, יש לנו כביכול צד אחד של תודעת-ה'אני'; לאחר המוות יש לנו את הצד השני של תודעת-ה'אני'. זה עתה הסברתי היכן עלינו לחפש אחר החלק העל-חושי של גופנו הפיסי לאחר המוות. עלינו לחפש אחר גוף פיסי זה בצורת קשר של כוחות, אורגניזם של כוחות, כקוסמוס של כוחות, בתוך העולם כולו. תמצית פיסית זו מכינה את המקום דרכו עלינו לעבור בין מוות ולידה חדשה.

בתוך גופנו הפיסי, שהינו זעיר כל-כך בהשוואה לעולם כולו, עורנו סוגר על מיקרוקוסמוס, משהו שהינו במציאות, עולם שלם. בצורה שטחית, יכול אני לומר שעולם זה מגולל פנימה ולאחר מכן נפרש וממלא את היקום, מלבד חלל קטן אחד שנשאר תמיד ריק.

בין מוות ולידה חדשה אנו קיימים באמת בכל מקום בעולם; אנו חיים בו עם אותו חלק, שכאן על האדמה, נמצא ביסוד גופנו הפיסי בצורה של כוחות על-חושיים. אנו נמצאים בכל מקום, מלבד אותו חלל יחיד שנשאר ריק. זהו החלל המוקף על-ידי עורנו, החלל שאנו תופסים בעולם הפיסי. הוא נשאר ריק.

ובכל זאת, אנו מסתכלים בקביעות על חלל ריק זה. כלומר, אנו מסתכלים בעצמיותנו, מבחוץ; אנו מסתכלים בשקעוררית. החלל נשאר ריק. הוא נשאר ריק במידה כזו שרגש יסודי עולה בהקשר אליו. כלומר, איננו מתבוננים בדברים בצורה מופשטת, איננו רק בוהים בהם, אלא התבוננותנו קשורה להתנסות-חיים פנימית חזקה, עם התנסות רבת-עוצמה. היא קשורה לעובדה שכאשר אנו מתבוננים בריקנות זו, עולה בנו רגש, רגש המלווה אותנו במהלך חיינו בין מוות ולידה חדשה, והוא מהווה חלק גדול ממה שאנו מציינים בדרך-כלל כחיינו שמעבר. זהו הרגש שישנו משהו בעולם המוכרח להתמלא על-ידנו שוב ושוב. ואז, אנו רוכשים את הרגש הבא: "אני קיים בעולם למטרה ברורה שרק אני לבדי יכול

להגשים". כך אנו לומדים לדעת על מקומנו בעולם. זה מה שעולה דרך ההתבוננות באותו חלל ריק. כאשר אנו מתבוננים בו, משתלט עלינו רגש האומר לנו שאנו ניצבים בעולם כמשהו שמעצב חלק ממנו.

כל זה קשור להתפתחותו הרחוקה יותר של גופנו הפיסי. צורות התיאור היסודיות יותר רק מאפשרות לנו להסביר באופן סכמתי כביכול, את ממשותו של עולם הרוח שיש להסבירה באמצעות תמונות. על-מנת להתעלות בהדרגה אל אותם מושגים החודרים עמוק יותר אל תוך ממשות עולם הרוח, אנו זקוקים תחילה לאותן תמונות.

אנו יודעים שהתנסותנו הבאה היא סוג של זיכרון-עבר אשר נמשך ימים ספורים. אך, זיכרון זה מצוין באופן בלתי-הולם (אך במידה מסוימת של צדק) כזיכרון-עבר, שכן יש בפנינו עתה, במשך ימים ספורים, משהו הדומה לתמונה או פנורמה, אשר נארגה מתוך כל מה שהתנסינו בו במהלך חיינו שחלפו. ברם, היא אינה עולה באותה דרך בה זיכרון רגיל עולה בגופנו הפיסי. אתם רואים, הזיכרונות המתקיימים בגופנו הפיסי הם מסוג כזה שאנו שולפים אותם מזיכרוננו. הזיכרון הוא כוח הקשור אל גופנו הפיסי. הזיכרונות שלנו עולים בצורה של מחשבות; באמצעות כוח הזיכרון אנו מוציאים אותן בזו אחר זו בזרם הזמן. אך זיכרון-עבר לאחר המוות הוא מסוג כזה שכל מה שהתרחש במהלך חיינו הארציים מקיף אותנו בו-זמנית, כאילו היה פנורמה. התנסויות-החיים שלנו עולות עתה בצורה של אימגינציות. אפשר לומר שאנו חיים, במשך ימים שלמים, בתוך התנסויות אלה. מה שהתנסינו בו ממש לפני המוות ומה שהתנסינו בו במהלך ילדותנו, ניצבים בפנינו בו-זמנית בתמונות רבות-עוצמה. פנורמה של חיינו, תמונת-חיים, ניצבת בפנינו והיא מגלה באותו זמן, בסובסטנציה הנארגת מתוך האתר, את מה שבדרך-כלל מתרחש בזרם הזמן. כל מה שאנו רואים עתה בפנינו, חי באתר.

מעל לכול, אנו חשים שאנו מוקפים עתה במשהו שהינו חי. כל מה שנמצא בתוכו חי ואורג. ואז אנו חווים שהוא מהדהד באופן רוחי, שהוא קורן באופן רוחי ומעניק חום באופן רוחי.

אנו יודעים שתמונת-חיים זו נעלמת לאחר ימים ספורים. מה גורם לה להפסיק להתקיים ומהי תמציתה של תמונת-חיים זו?

אם נחקור את תמציתה האמיתית של תמונת-חיים זו, יהיה עלינו לומר באמת: כל מה שהתנסינו בו במהלך חיינו ארוג בתוכה. כיצד חווינו את הדברים הללו? חווינו אותם בצורה של מחשבות הקשורות להתנסויותינו. כל מה שהתנסינו בו בצורה של מחשבות ומושגים כלול בתמונה זו של חיינו.

על-מנת לתפוס זאת באופן מוחשי, הבה נאמר עתה: במהלך חיינו הארציים חיינו עם אדם אחר, דיברנו עמו ובדברנו עמו, מחשבותיו יצרו קשר עם מחשבותינו. קיבלנו אהבה ממנו, אפשרנו לנפשו להשפיע עלינו וחווינו כל זאת באופן פנימי. בצורה זו, היינו שותפים להתנסויותיו של האדם עמו חיינו. הוא חי ואנו חיינו, ודרכו התנסינו במשהו. מה שהתנסינו בו דרכו מופיע עתה בפנינו ארוג בתמונת-חיים אתרית זו. אותו דבר מרכיב את זיכרונותינו. חישבו למשל על רגע מלפני עשר או עשרים שנה, בו פגשתם אותו

לראשונה ודרכו התנסיתם במשהו. דמו לעצמכם שזיכרון זה עולה עכשיו בפניכם, אך אינכם נזכרים בו באותה דרך בה הייתם נזכרים בדברים בצורה כזו שהם עולים בתוכם כזיכרונות חיים; אתם רואים את חברכם עומד מולכם בדיוק באותה צורה בה הוא עמד בפניכם במהלך ההתנסות הממשית.

כאן על האדמה, אנו לעתים קרובות חולמניים ומה שאנו חווים במישור הפיסי בצורה חיה ולבבית נעשה מעומעם ומאבד מחיוניותו. אך, כאשר אנו עוברים דרך שער המוות, כאשר התנסויותינו עולות בפנינו בתמונת-חיים, הן אינן עוד מעומעמות וחסרות-חיים, אלא קיימות שם ברעננות ובחיוניות המקוריות שהיו להן כאשר התנסינו בהן במהלך חיינו הארציים. בצורה זו הן נארגות בתמונת-החיים שלנו, בצורה זו אנו חווים אותן לאחר המוות במשך ימים שלמים.

ביחס לעולם הפיסי, אנו מתרשמים שגופנו הפיסי מושמט עם מותנו; בצורה דומה, אנו מתרשמים עכשיו שגם גופנו האתרי מושמט לאחר ימים ספורים, אך הוא לא מושמט מאתנו באותה דרך כמו גופנו הפיסי, שכן הוא משתלב ביקום כולו, בעולם כולו. הוא חי בעולם ומטביע את רשמיו על העולם כולו בעודנו מתנסים בתמונת-חיינו. מה שניצב בפנינו בצורה של תמונת-חיים נמסר עתה לעולם החיצוני: הוא חי בסביבותינו ונלקח על-ידי העולם.

במהלך אותם ימים, יש לנו בהקשר זה התנסות חשובה ומרשימה. שכן, לאחר המוות, התנסויותינו לא רק דומות לזיכרונות שיש לנו במהלך חיינו הארציים, אלא הן מהוות בכל דרך חומר להתנסויות חדשות. בשל העובדה שעם המוות אנו מסתכלים תמיד לאחור, אפילו הצורה בה אנו תופסים את ה'אני' שלנו היא התנסות חדשה, כי חושינו הארציים אינם מאפשרים לנו להתנסות באיזשהו דבר דומה. אפשר לתפוס זאת רק באמצעות ידיעה של התקדשות. אך, אפילו מה שאנו מתנסים בו במהלך הימים בהם אנו מוקפים על-ידי תמונת-חיים זו, על-ידי חיים אתריים אלה המשתחררים מאתנו ומשתלבים ביקום, אפילו מה שאנו מתנסים בו בצורה זו, מרשים ונשגב; עבור הנפש האנושית, זוהי התנסות מדהימה ורב-עוצמה.

אתם רואים, במהלך חיינו הפיסיים על האדמה אנו ניצבים אל מול העולם: אנו ניצבים אל מול ממלכות המינרלים, הצמחים, בעלי-החיים והאדם. הן מאפשרות לנו לחוות את מה שחושינו מסוגלים לקלוט, מה שהאינטלקט שלנו, הקשור למוח, מקבל דרך התנסויות-חושיות, מה שרגשותינו הקשורים למערכת הדם שלנו, מתנסים בו: אנו חווים את כל הדברים הללו כאן על האדמה.

אך, במציאות ומנקודת-מבט עילאית יותר, בין לידה ומוות אנו בני-האדם קשיי-תפיסה במידה רבה (סלחו לי על ביטוי זה!), קשיי-תפיסה במידה עצומה. ביחס לחכמת העולם הגדול, נהיה מטופשים בצורה איומה אם נאמין בצורה עמומה שכאן על האדמה, כאשר אנו חווים משהו בצורה שתוארה ונושאים אותו עמנו בצורה של זיכרונות, הכול גמור; נהיה מטופשים בצורה איומה אם נחשוב שהתנסויותינו מוגמרות כאשר אנו לוקחים אותן בצורה זו כבני-אדם. כי, בעודנו מתנסים בדברים, בעודנו יוצרים מושגים ורגשות

עולם בהתנסויותינו, הרי שהעולם כולו של ההיררכיות פעיל בתהליך זה דרכו אנו רוכשים את התנסויותינו; ההיררכיות חיות ואורגות בו.

כאשר אנו ניצבים אל מול אדם ומסתכלים בעיניו, אז רוחות ההיררכיות, ההיררכיות עצמן, פועלן של ההיררכיות, מתקיימים במבטנו ובמה שנשלח אלינו דרך מבטו של האדם הניצב מולנו. התנסותנו מראה לנו רק את ההיבט החיצוני של הדברים, שכן במציאות האלים פועלים בתוך התנסויותינו. אנו חושבים שאנו חיים רק למען עצמנו; אך, האלים מפתחים משהו דרך התנסויותינו; הם מקבלים מהן משהו שיש ביכולתן לארוג בעולם. אנו יוצרים אידיאות, יש לנו התנסויות של רגש; האלים לוקחים אותן ומעבירים אותן אל עולמם. וכאשר אנו מתים, אנו יודעים שתכלית חיינו היא לתת לאלים הזדמנות להפיק מתוך חיינו חומר זה הנובע מגופנו האתרי ולמסרו ליקום כולו. האלים העניקו לנו את ההזדמנות לחיות כדי שיוכלו להפיק משהו לעצמם, ובכך להעשיר את העולם.

זוהי מחשבה מדהימה. כל צעד שלנו מהווה ביטוי חיצוני למאורע הקשור לאלים; הוא יוצר חלק מאותו חומר שהאלים משתמשים בו לטובת תוכנית העולם שלהם, אותו הם משאירים בידינו רק עד חציית שער המוות. לאחר מותנו, הם לוקחים אותו מאתנו ומשלבים ביקום את גורלות בני-האדם. גורלות אלה שלנו הם באותו זמן, מעשיהם של האלים, והצורה בה הם מופיעים בפנינו היא רק בהיבט החיצוני שלהם. זוהי העובדה המשמעותית, החשובה והמהותית שעלינו לזכור.

מה שאנו רוכשים באופן פנימי במהלך חיינו הארציים, בשל העובדה שביכולתנו לחשוב ולהרגיש רגשות, למי זה שייך לאחר מותנו? למי זה שייך עתה? אחרי מותנו זה שייך ליקום. אנו מסתכלים לאחור על המוות שלנו ובאותה דרך בה אנו מסתכלים עתה לאחור עם אותו חלק שנשאר עמנו, כלומר עם גופנו האסטרי וה'אני', במה שהשתלב ביקום, בעולם. במהלך חיינו הארציים, אנו נושאים בתוכנו את מה שישתלב עם היקום לאחר מותנו; אנו נושאים אותו בתוכנו כגוף האתרי שלנו. אך עתה, הוא משתלב בעולם. ועכשיו אנו מסתכלים בו, מתבוננים בו. לאחר מותנו, אנו מסתכלים בו באותה דרך בה אנו חווים אותו באופן פנימי כאן על האדמה. עכשיו, הוא חי בעולם החיצוני. כפי שכאן על האדמה אנו רואים כוכבים, הרים, נהרות, כך לאחר מותנו אנו רואים, בנוסף למה שגופנו הפיסי הפך להיות במהירות האור, גם אותו חלק של התנסויותינו שהשתלבו ביקום. אותו חלק של התנסויותינו הנארג עתה במבנה-העולם כולו, משתקף באותם איברים שעדיין נמצאים ברשותנו, בגופנו האסטרי וב'אני' שלנו; הוא משתקף באותה דרך בה העולם החיצוני משתקף כאן על האדמה באיברינו הפיסיים ודרך ישותנו הפיסיית.

בעוד זה משתקף בנו, אנו רוכשים משהו שאיננו יכולים לרכוש במהלך חיינו הארציים, משהו שעלינו לרכוש רק מאוחר יותר, במהלך תקופת-יופיטר, בצורה של רושם פיסי, חיצוני יותר. עתה, אנו רוכשים אותו באופן רוחי, מעצם העובדה שגופנו האתרי הנמצא מחוצה לנו משאיר עלינו רושם. רושם זה הינו

מלכתחילה רוחי; הוא נוצר בצורה של תמונות; ברם, באופיו התמונתי האבטיפוס של מה שיום אחד יהיה ברשותנו בתקופת-יופיטר – רוח-העצמיות.

רוח-העצמיות נוצרת עבורנו מעצם העובדה שהחלק האתרי שלנו נארג ביקום; רוח-עצמיות זו נולדת באופן רוחי, לא בצורה בה היא תהיה ברשותנו מאוחר יותר, על יופיטר.

הגוף האתרי התנתק, כך שנמצאים ברשותנו גוף אסטירלי, 'אני' ורוח-העצמיות.

הגוף האסטירלי וה'אני' נשארים אם כן ברשותנו מחיינו הארציים.

אתם כבר יודעים שגופנו האסטירלי, בצורה הארצית שבה הוא הועבר לנו, נשאר עמנו זמן רב לאחר המוות. הגוף האסטירלי נשאר עמנו כי הוא חדור בכל אותם דברים הקשורים רק לחיים הארציים, ומשום שאין ביכולתו לסלק זאת מיד. עתה, אנו עוברים תקופה בה אנו יכולים לסלק בהדרגה את מה שנעשה מגופנו האסטירלי כתוצאה מחיינו הארציים.

אתם רואים, כאן על האדמה אנו יכולים להתנסות, ביחס לגוף האסטירלי, לכול היותר רק בחצי מכל מה שאנו מתנסים בו. אנו באמת חווים רק חצי מן המתרחש בכל אחת מהתנסויותינו. הבה ניקח דוגמה. דמו לעצמם – וזה ישים הן למחשבות ומעשים טובים והן למחשבות ומעשים רעים – אך, הבה ניקח מעשה רע כדוגמה. דמו לעצמכם שאתם אומרים משהו רע לאדם אחר ודבריכם פוגעים בו. כאשר אנו אומרים משהו רע, אנו חווים אך ורק את אותו חלק המעניין אותנו באופן אישי; אנו חווים אך ורק את הרגשות שהניעו אותנו לומר דברים רעים אלו. זוהי ההתרשמות הנפשית שיש לנו כאשר אנו אומרים דברים רעים ולא-נעימים. אך לאדם האחר, אליו הפנינו את דברינו הרעים, יש התרשמות שונה לחלוטין; יש לו כביכול את החצי השני של ההתרשמות והוא חש פגוע. החצי השני של ההתרשמות חי בתוכו. מה שאנו חווים במהלך חיינו הפיסיים על האדמה הוא דבר אחד, ומה שהאדם האחר חווה הוא דבר אחר.

עתה, דמו לעצמכם את הדבר הבא. לאחר מותנו, כאשר אנו עוברים אחורנית דרך מהלך חיינו, עלינו לחיות שוב את כל מה שבני-אדם אחרים חוו דרכנו. כאשר אנו עוברים דרך מהלך חיינו, אנו חווים את ההשפעות של מחשבותינו ופעולותינו. בין מוות ולידה חדשה אנו עוברים דרך מהלך חיינו אחורנית. וכאשר אנו מרחיקים ומגיעים עד לרגע לידתנו, אז אנו בשלים לרגע שבו גם אותו חלק של גופנו האסטירלי, החדור בדברים ארציים, יסתלק. הוא עוזב אותנו ומצב חדש של הוויית-קיום מתחיל עבורנו.

הגוף האסטירלי השאיר אותנו תמיד קשורים, יכול אני לומר, לאדמה; הוא שמר על קשר זה בכל התנסויותינו. כאשר אנו עוברים דרך גופנו האסטירלי – לא במצב של חלום, אלא תוך התנסות חיה אחורנית של התנסויותינו הארציות – אנו עדיין קשורים לחיינו הארציים; אנו עדיין ניצבים בהוויית-קיומנו הארצית. עתה, לאחר שסילקנו את גופנו האסטירלי, אנו חופשיים למדי מכל מה שקשור לאדמה ואנו חיים בעולם הרוח הממשי.

התנסות חדשה מתחילה. סילוק זה של הגוף האסטרלי הוא רק היבט אחד של ההתנסות כולה; קיים היבט נוסף שונה לחלוטין. לאחר שעברנו דרך התנסויותינו הארציות וגופנו האסטרלי אינו עוד ברשותנו, אנו חשים כביכול מלאים באופן פנימי וחדורים – איננו יכולים לומר חומר – אלא רוח; אז, אנו חשים באמת שאנו הווים בעולם הרוח ועולם הרוח עולה בתוכנו. בזמנים קדומים, הוא עלה בפנינו בעולם החיצוני כאשר התבוננו ביקום וראינו את גופנו האתרי משולב ביקום. אך עתה, הוא עולה בתוכנו; אנו חווים אותו באופן פנימי. וה'אני' שלנו עולה בתוכנו כאבטיפוס של מה שיהיה ברשותנו באופן פסי רק בתקופת-ונוס; ה'אני' שלנו עולה כאבטיפוס של רוח-החיים.

עתה, אנו מורכבים מעצמיות-הרוח, רוח-החיים וה'אני'.

כפי שכאן על האדמה אנו חיים במצב של חלום מלידתנו עד אותו רגע של ילדותנו בו אנו רוכשים תודעה-עצמית, שהינו הרגע המוקדם ביותר בחיים שביכולתנו לזכור, כך אנו מנהלים עתה צורת חיים שהינה מודעת לגמרי, אכן מודעת ועילאית יותר מזו בחיינו הארציים. ברם, נחוה חיים רוחיים טהורים, רק לאחר שנתנתק מגופנו האסטרלי, מחיינו האסטרליים, בשמרנו רק על אותו חלק של גופנו האסטרלי הממלא אותנו באופן פנימי. כתוצאה מכך, מאותו זמן ואילך, אנו מהווים רוח בין רוחות אחרות.

עתה, התנסות נוספת חשובה ויסודית עולה בנו. במהלך חיינו בעולם הפיסי, אנו מבצעים את עבודתנו, עושים דבר זה או אחר ויש לנו התנסויות בהקשר לכל הדברים הללו. ברם, התנסויותינו אינן מוגבלות לעולם הפיסי; במקביל ובהקשר עמן, אנו חווים משהו נוסף. אף על פי שהביטוי בו אשתמש עתה עבור התנסויות מקבילות אלה הוא ביטוי רגיל, כללי יותר, בכל זאת אשתמש במילה זו; בעודנו חווים דברים אלה, אנו מתעייפים, מכלים את כוחותינו. זהו תמיד המקרה: אנו מתעייפים. אף על פי שעייפותנו מסולקת עבור שלב התודעה הבא שלנו מעצם העובדה שאנו ישנים או דווקא מעצם העובדה שאנו נחים במהלך שנתנו, סילוק זה הוא חלקי בלבד, שכן אנו כמובן יודעים שבמהלך חיינו אנו מכלים את כוחותינו בהדרגה, אנו מזדקנים וכוחנו מתדלדל בהדרגה. כתוצאה מכך אנו מתעייפים במובן רחב יותר. כאשר אנו מזדקנים, אנו יודעים שאיננו יכולים לתקן הכול עם שינה. לכן, אנו מכלים את כוחנו ומתעייפים במהלך חיינו על האדמה.

אכן, ביכולתנו להתבונן בבעיה זו מהיבט אחר. לאחר ההסבר הקודם שלנו, אנו יכולים להתקדם עם בעיה זו בדרך שונה; אנו יכולים לשאול: מדוע מאפשרים לנו האלים להתעייף? העובדה שכאן על האדמה אנו מתעייפים ומכלים את כוחנו, נותנת לנו משהו שהינו משמעותי ביותר עבור חיינו בכללותם. הבה נתפוס את האידיאה שאנו מתעייפים במובן רחב יותר מאשר הרגיל. הבה נציב אותה בבירור בפני נפשנו.

הדרך הטובה ביותר שתתפסו אותה היא אם תדמו אותה לעצמכם בדרך הבאה. שאלו כל אחד מהנוכחים: האם אתם יודעים דבר כלשהו על פנים ראשכם? קרוב לוודאי שרק אדם הסובל מכאב-ראש

יענה שברגע זה הוא יודע משהו הקשור אל פנים ראשו. רק הוא יחוש את פנים ראשו; כל האחרים לא יחושו אותו.

אנו יכולים לחוש את איברינו רק כאשר הם אינם תקינים; אז, אנו מודעים במידה מסוימת לקיומם, דרך תחושותינו. ככלל, יש לנו תחושה כללית ביחס לגופנו הפיסי, ותחושה זו מתגברת כאשר משהו אינו תקין. אך, כאשר יש לנו רק תחושה כללית זו, אנו יודעים מעט מאוד ביחס לפנים גופנו. אלה הסובלים מכאבי-ראש עזים יודעים ביחס לפנים ראשם קצת יותר מאשר מי שעוסק באנטומיה, המכיר רק את כלי-הדם של הראש. כאשר אנו מתעייפים במהלך חיינו יותר ויותר, אנו רוכשים תחושה חזקה יותר ביחס לפנים הגוף, הפנים המרחבי שלו.

חישובו על העובדה שככל שאנו מתעייפים, כך עולות יותר חולשות החיים, למשל חולשות הגיל המבוגר. חיינו מורכבים מכך שאנו מתחילים לחוש ולהרגיש בהדרגה בגופנו הפיסי. אנו לומדים לחוש חלק פיסי זה של ישותנו, כי הוא נעשה נוקשה בתוכנו ומכיוון שהוא נדחף כביכול אל תוך ישותנו. רק משום שזה מתפתח לאט כל-כך, אנו מתייחסים אליה, יכול אני לומר, כתחושה חסרת-חשיבות. אפשר היה להעריך את חשיבותה הממשית אילו היינו יכולים לחוש (סלחו לי על ביטוי שטחי זה, אך הוא מוסר את מה שברצוני לומר) בשיא הבריאות, כמו ילד בריא מאוד ומיד לאחר מכן, לשם ההשוואה, כמו אדם מבוגר בן שמונים או שמונים וחמש שגפיו נעשו שבריריים. זה היה מאפשר לנו לחוות את אותה תחושה בצורה חזקה יותר, פשוט מפני שהיא מתפתחת לאט כל-כך. יחד עם זאת, ההתעייפות היא תהליך ממשי. בהתחלה, היא אינה קיימת כלל, שכן ילד מלא חיוניות ושופע חיים. אך מאוחר יותר, העייפות מתחילה להטביע את הכוחות החיוניים ואז תהליך ההתעייפות מתפרץ. יש לנו את האפשרות להיות עייפים ובמהלך תהליך זה (אף על פי שהוא רק נותן לנו, הבה נאמר, תחושה עמומה של המבנה הפנימי של גופנו), במהלך תהליך זה מתרחש בתוכנו משהו, באמת משהו מתרחש בתוכנו.

חיינו בעולם הפיסי מראים לנו רק את ההיבט החיצוני של מיסטריות עמוקות, משמעותיות ונשגבות. העובדה שתחושה עמומה וחסרת-חשיבות זו מלווה אותנו לאורך חיינו, כך שאנו מסוגלים לחוש את המבנה הפנימי של גופנו, היא רק ההיבט החיצוני של משהו שנשזר בנו; הוא נשזר בצורה מופלאה מתוך חכמה טהורה, אריגה מושלמת של חכמה טהורה.

בעודנו נעשים עייפים במהלך חיינו ומתחילים לחוות את עצמנו באופן פנימי, ידיעה עדינה מתחילה להישזר בנו, ידיעה על המבנה הנפלא של איברינו, איברינו הפנימיים. לבנו מתעייף, עם זאת המשמעות של עייפות זו היא שהלב נבנה מתוך היקום. קיבתנו מתעייפת – יותר מכול כאשר אנו משחיתים אותה בכך שאנו אוכלים יתר על המידה – יחד עם זאת במהלך תהליך זה המעייף את הקיבה, תמונה של חכמה מתוך הקוסמוס נשזרת בנו ותמונה זו מראה לנו כיצד הקיבה בנויה.

המבנה הנשגב והמופלא של האורגניזם שלנו, של יצירת אמנות זו, עולה בתוכנו בצורה של תמונה. אך, תמונה זו מתעוררת לחיים כאשר אנו מסלקים את אותו חלק של גופנו האסטרלי הקשור לאדמה. מה שחי עתה בתוכנו, מה שממלא אותנו עתה כרוח-החיים, הוא החכמה הקשורה לישותנו, זוהי החכמה הקשורה למבנה המופלא של ישותנו הפנימית וחכמה זו חיה עתה בתוכנו.

עתה, מתחילה תקופה בה אנו משווים כביכול את מה שממלא אותנו בצורה של רוח-החיים מתוך החכמה של ישותנו הפנימית עם האריגה האתרתית שכבר נארגה ביקום. משימתנו היא להשוות כיצד דבר אחד מתאים לשני, וכאשר אנו בונים את ישותנו הפנימית בצורה של תמונה, אנו מעניקים לה צורה שתהיה לה במהלך ההתגשמות הבאה שלנו.

כך אנו מתחילים, אך חיינו מתקרבים אט-אט לשעת-החצות, אותה תמצאו מתוארת באחד ממחזות המיסטריות, *התעוררות הנפש*.¹ במיוחד לאחר שעת-החצות של העולם אנו מעורבים ושותפים בעבודה היצירתית של העולם; אנו מעוררים לחיים את מה שאנו נהנים ממנו אחר-כך כאן. במהלך חיינו בין מוות ולידה חדשה, אנו שותפים לעבודה, אנו משתתפים באריגת תמונות האלים. יש לנו את הזכות להיות שותפים במשימה אלוהית, במה שהאלים כיוונו אליו כאשר הציבו את האדם בעולם. אנו רשאים להכין את ההתגשמות הבאה שלנו.

כמובן, אין זה קשור אך ורק לתהליכים הנוגעים באופן בלעדי ואנוכי בישותנו, כי מתרחשים גם סוגים נוספים שונים של תהליכים. העניין עשוי להתבהר מתוך הדברים הבאים.

אם נצליח לחוות בהדרגה, בהתבוננות רוחית, תהליך מופלא זה – שהינו מעל לכול עילאי הרבה יותר מזה המתרחש על האדמה, כאשר קיץ וחורף מתחלפים לסירוגין או כאשר השמש זורחת ושוקעת וכאשר כל מה שמתרחש לובש צורה של עבודה ארצית – אז בעולם הרוח יתרחש משהו שבסופו של דבר יוביל אל ההתגשמות הארצית שלנו, אל הוויית-קיום אנושית. זהו תהליך נשגב ומופלא שיש לו לא רק משמעות חיצונית, אלא גם משמעות עמוקה עבור העולם כולו.

כאשר אנו מתבוננים בתהליך זה, אנו נתקלים במשהו נוסף. הדבר עשוי להישמע מוזר, אך אתם רואים, המיסטריות העילאיות מופיעות בהכרח בהתחלה מוזרות לאור ההתבוננות הפיסית-חושית. מה שעולה בפני נפשנו בהקשר למיסטריות אלה מוכרח להמריץ אותנו. ככל שהוא ימריץ אותנו יותר, כך יהיה טוב יותר, שכן דברים אלה, טבעם של דברים אלה, אינם צריכים להתקרב אל נפשנו כך שנישאר אדישים,

¹ מחזות המיסטריות של רודולף שטיינר הם: ① שער ההתקדשות (1910) The Portal of Initiation; ② מבחן הנפש The Soul's Probation (1911); ③ שומר הסף (1912) The Guardian of the Threshold; ④ התעוררות הנפש (1913) The Soul's Awakening. (הערת המתרגם לעברית)

יבשים וקרי-רוח; אלא הם דווקא צריכים לתת לנו רושם נפשי על הנשגבות והגדולה של העולם האלוהי-רוחי.

אנו יכולים לומר: אם מישהו היה לוקח על עצמו להציג מדע רוחי בצורה יבשה כזו שלא תשתלט על ישותנו כולה וכך שלא נרכוש רושם על הנשגבות והגדולה של האלוהי-רוחי הפועם ואורג בעולם – אם לאחר כל התיאורים הללו, היינו ממשיכים לחיות בשוויון-נפש ובאדישות, אז היינו נולדים בלי ראש, על-פי התנאים הקיימים של העולם ולמרות כל מה שאנו יודעים! היינו נולדים בלי ראש! מבנה ראשנו הוא משהו שאין ביכולתנו ליצור. בכל מבנהו, הראש האנושי הוא תמונה נשגבה של היקום שהאדם לא היה מסוגל לעצבו, אפילו בעזרת אותה חכמת-חיים הנשזרת בו; הוא לא היה מסוגל להכינו עבור התגשמותו הבאה. כל ההיררכיות האלוהיות מוכרחות לשתף פעולה בעבודה זו. ראשכם, כדור לא-סדיר זה, הוא מיקרוקוסמוס ממשי, תמונה אמיתית של כדור-העולם העצום. בו חי, בתוכו אגור, כל אשר מתקיים בחוץ ביקום. כל הכוחות הפעילים בהיררכיות השונות משתפים פעולה כדי לעצב את הראש. וכאשר אנו מתחילים לעצב את ההתגשמות הבאה שלנו, מתוך החכמה שאספנו במהלך תהליך ההתעייפות, כל ההיררכיות משתפות פעולה ומשפיעות על פעילות זו כדי לגלם בתוכנו, כתמונת החכמה כולה של האלים, מה שאחר-כך יהפוך לראשנו.

בעוד כל זה מתרחש, הזרם הפיסי והתורשתי הוכן דורות מראש כאן על האדמה. כפי שלאחר מותנו אנו יכולים למסור לאדמה רק מה שבא מן האדמה, כך הורינו וסבינו נותנים לנו רק אותו חלק של ישותנו הקשור לאדמה. החלק הארצי שלנו מהווה רק את החיצוניות שלנו; הוא רק הביטוי החיצוני בתוך חלק ארצי זה. ארוג בתוכו, כל מה שאנו עצמנו מסוגלים לארוג בצורה שתוארה ומה שכל היררכיות האלים אורגות, לפני שאנו רוכשים קשר (באמצעות תפיסה) עם מה שאופף ועוטף אותנו כאשר אנו נכנסים אל תוך המישור הפיסי.

הסברתי לכם שככל שנטמיע ידע נשגב זה ברגשותינו, כך יהיה טוב יותר עבורנו. פשוט התייחסו לעובדה שאנו משתמשים בראשנו. כל עוד אנו חיים בעידן של מטריאליזם, בדרך-כלל אין לנו את המושג הקל ביותר על כך שהיררכיות האלים כולן נמצאות בפעולה כדי לעצב את ראשנו, כדי לעצב את מה שנמצא מבחינה רוחית ביסוד ראשנו, כך שנוכל לחיות. אם נתפוס זאת במשמעותה של ידיעה מדעית-רוחית, אז הוא יתמלא באופן ספונטני ברגשות של אסירות-תודה והכרת-תודה כלפי היקום כולו.

כתוצאה מכך, מה שאנו רוכשים באמצעות מדע הרוח צריך להמשיך לחזק ולהגביר את רגשותינו ללא הרף. בספירה של מדע הרוח, חיינו התחושתיים צריכים לעמוד יותר ויותר בקצב עבודתנו ההכרתית. אין זה טוב להישאר מאחור עם רגשותינו. בכל פעם שאנו לומדים להכיר חלק חדש ונעלה יותר של מדע הרוח, עלינו להיות מסוגלים לגלות, יכול אני לומר, רגשות נעלים יותר ויותר כלפי מיסטריות העולם, שבסופו של דבר מובילות אל מיסטריות האדם. התקדמות אמיתית במדע הרוח כרוכה באמת בחום רוחי מטהר זה של רגשותינו.

הרשו לי להזכיר דבר נוסף, כי הוא משלים את כל מה שהתבוננו בו בהרצאה זו. כאן בעולם הפיסי, אנו גדלים ומתרגלים לחיים על-ידי כך שיש לנו בהתחלה את התודעה המעומעמת של הילדות. בהתחלה, אנו מזהים רק את אמנו ואט-אט אנו לומדים להכיר אנשים נוספים. ככל שאנו גדלים ומתרגלים לחיים בעולם הפיסי, כך אנו מאמינים שאנו כל הזמן נתקלים באנשים חדשים. ככל שהדבר נוגע לתודעתנו הפיסית, זוהי למעשה אמת. אך, כאשר אנו עוברים דרך שער המוות, יש לנו קשר ממשי ואמיתי עם כל הנפשות שפגשנו במהלך חיינו הארציים. הן מופיעות שוב בפני עינינו הרוחית. הנפשות עמן היינו קשורים במהלך חיינו הארציים וחצו את שער המוות לפנינו, אותן אנו כביכול מוצאים. המילה 'למצוא' ישימה באמת למצבים פסיים, אך אנו יכולים להשתמש בה כאן כדי להגדיר את דרך החיים בה נפשות מתקרבות אל נפשות אחרות. 'מצואה' זו של הנפשות אשר חצו את שער המוות לפנינו, יש לדמות אותה בצורה כזו שאנו מתקרבים אליהן כביכול, בדרך הפוכה מזו שבה אנו מתקרבים אל ישויות אנוש כאן במישור הפיסי.

במישור הפיסי אנו נתקלים בבני-אדם כך שאנו מתקרבים אליהם בהתחלה באופן פיסי ולאחר מכן מתוודעים בהדרגה אל ישותם הפנימית. ישותם הפנימית מתגלה רק כאשר אנו חודרים אל תוך חייהם הפנימיים. לכן, מה שאנו חווים באופן פנימי ביחס לישות אנושית הוא תוצאה של מה שמתפתח מתוך חיינו הפנימיים. כאשר אנו אלה החוצים את שער המוות ונתקלים בנפשות שחצו את שער המוות לפנינו, אנו יודעים בראש ובראשונה: הנה נפש מסוימת זו. אנו יכולים לחוש בה, אנו יודעים שהיא קיימת שם. עתה, עלינו להתמסר בישותנו הפנימית כולה להתרשמות הראשונה שעולה, להתרשמות הראשונה המופשטת ביותר. כאן על האדמה, עלינו לאפשר לישויות אנוש אחרות להפעיל את השפעתן עלינו; אך, בעולם הרוח עלינו להשתיק את ישותנו כולה, ועלינו לבנות עתה את התמונה, את האימגינציה, בעצמנו. היסוד האימגינטיבי, מה שאנו יכולים להסתכל בו, זאת עלינו לבנות בהדרגה. עשויה להיות לכם אידיאה על התנסויות הנפש לאחר המוות אם תדמו לעצמכם שאינכם רואים את כולן, אלא שאתם משתלטים עליהן... וככל שתחבקו אותן בהדרגה בתפיסתכם, תיצרו תמונה, תבנו תמונה לעצמכם. לכן, עליכם לבנות בפעילות פנימית את תמונת הנפש של מי שאתם נתקלים בו. תיווכחו לדעת כביכול: "עתה, אני ניצב מול נפש – איזו נפש היא? זוהי הנפש... (וידיעה זו עולה מתוך נפשכם) כלפיה היו לי רגשות של בן כלפי אמו." ותתחילו לחוש: "אני חווה את עצמי מאוחד עם נפש זו." עתה, אתם מתחילים לבנות את צורתה הרוחית. עליכם להיות פעילים בתוכה ואז היא תפתח לכדי תמונה. מעצם העובדה שאתם בונים תמונה זו יחד עם הנפש האחרת, אתם מתאחדים עם אותו אדם מת אפילו לפני שאתם מתחילים ליצור את צורתו הרוחית. בצורה זו, אתם מתאחדים עם כל דבר עמו הייתם מאוחדים במהלך חייכם הארציים, כלומר אתם חווים עתה את הדברים הללו בעולמם שלהם. עליכם לגלותם על-ידי כך שתעוררו בתוכם את כוח הראייה, כך שתוכלו להסתכל בהם, אך דבר זה דורש פעילות מצדכם.

אין זה אותו דבר עם נפשות שעדיין שוכנות בגופן הפיסי, עם נפשות שעדיין חיות בהיותנו מתים. אפילו כאן על האדמה אנו נתקלים בהן בצורה של תמונות. לאחר המוות, אנו מסתכלים מטה עליהן בהיותן על האדמה ואיננו צריכים לבנות את תמונתן, שכן הן כבר ניצבות מולנו כתמונות. הנפשות של אלה שעדיין נמצאים על האדמה עשויות כמובן לארוג בתמונות הללו משהו היכול להפוך לחום ומזון רוחי עבור המתים, כלומר התמונה שביכולתם ליצור באמצעות מחשבותיהם עבור המתים, באמצעות אהבתם וזיכרונם, או – אנו יודעים זאת כמדעני רוח – על-ידי כך שיקראו משהו עבור המתים.

אתם רואים, כל זה מרחיב את ההתבוננות האנושית כך שהיא חודרת, חודרת באמת, אל תוך העולם הממשי. אם זה יעלה בפני נפשנו, נתחיל להבין כמה מעט אנו יודעים על עולם הרוח. הדברים לא היו תמיד כאלה. רק בני-האדם המטריאליסטיים לחלוטין של הזמנים המודרניים מתרברבים בהיקף העצום של הידע שלהם. אך, אנו יודעים שבעבר בני-אדם היו רואים רוחיים וראייה רוחית אטוויסטית קדומה זו אבדה רק משום שתכונות מסוימות שהיו צריכות להירכש, אבדו במהלכה של הוויית-קיום הקשורה לעולם מטריאליסטי. אם מטריאליסט אמיתי, הוגה מטריאליסטי מיסודו, ניגש אלינו, הוא כמובן יאמר: "זו שטות לדבר על ראייה רוחית קדומה או שלבני-אדם בעבר היה ידע מיוחד." אך, אילו רק פקחנו מעט את עינינו הפיסיות בעברנו בעולם, מהר מאוד היינו מגלים את השקריות בטענה מסוג זה! אין זה לפני זמן רב כל-כך שבני-אדם ידעו יותר ממה שהם יודעים בתקופה הנוכחית.

אתם יודעים, שכן התייחסנו לנושא זה לעתים קרובות – אך, הרשו לי להזכירו שוב בסיום הרצאה זו – שללוציפר ולאהרימן יש חלק בהוויית-קיומנו הרוחית. אנו גם יודעים שבברית-הישנה לוציפר מוצג על-ידי נחש, הנחש על העץ. הנחש הפיסי, כפי שאנו רואים כיום, וכפי שציירים מודרניים מציירים אותו תמיד בתארם את סצנת גן-עדן, אינו לוציפר האמיתי; הוא רק תמונתו החיצונית, תמונתו הפיסית. לוציפר האמיתי הינו ישות אשר נשארה מאחור במהלך שלב-ירח של האבולוציה. בלתי-אפשרי לראותו על האדמה בין האובייקטים הפיסיים. אם צייר ירצה לצייר את ההיבט הממשי של לוציפר, יהיה עליו לציירו כך שאפשר יהיה לתפסו כדמות אתרית, באמצעות סוג של ראייה רוחית פנימית של התבוננות. אז, הוא היה מופיע בצורה שבה הוא פועל עלינו; הוא היה מראה שהוא אינו קשור לראשנו או לאורגניזם שלנו כל עוד אלה נוצרו באופן בלעדי על-ידי האדמה, אלא שהוא קשור עם המשכיות ראשנו, עם חוט השדרה. לכן, צייר היודע משהו בעזרת מדע הרוח, יצייר את אדם וחווה, העץ ועל העץ את הנחש, אלא שנחש זה יהיה רק סמל ויהיה לו ראש אנושי. אילו היינו נתקלים היום בציור כזה, היינו מניחים שהצייר היה מסוגל לצייר ציור זה בעזרת מדע הרוח.

קרוב לוודאי שציור כזה יכול להימצא כאן בלייפציג; אך, בני-אדם לא מסתובבים בעיניים פקוחות, הם מסתובבים בעולם בעיניים מכוסות. בגלריית האמנות בהמבורג יש ציור מימי-הביניים מאת מסטר ברטרם, המציג את סצנת גן-עדן. בציור זה, הנחש על העץ מצויר באופן נכון, כפי שתואר עתה. אפשר

למצוא שם את אותו ציור. אך, גם ציירים אחרים ציירו את סצנת גן-עדן באותה דרך. מה אנו למדים מכך? אנו למדים שבימי-הביניים בני-אדם עדיין ידעו זאת, הם ידעו זאת במידה בה היו מסוגלים לציירו. במילים אחרות, אין זה לפני זמן רב שבני-אדם הוחדרו לגמרי אל תוך המישור הפיסי.

מהלך ההיסטוריה הרוחית של האדם כפי שהוא מוצג על-ידי הוגים מטריאליסטיים, ככלות הכול, אינו מהווה דבר מלבד הולכת-שולל חיצונית, כי הם חושבים שלאדם היה תמיד ההיבט שהוא קיבל במהלך המאות האחרונות, בעוד שאין זה לפני זמן רב שהוא נהג להסתכל בעולם הרוח באמצעות הראייה הרוחית הקדומה שהייתה ברשותו. היה עליו לעזוב את עולם הרוח כי הוא לא היה חופשי וכדי לרכוש חירות מלאה ותודעת-'אני', היה עליו לעזוב את עולם הרוח. עתה, עליו לפלס את דרכו שוב אל תוך עולם הרוח.

לכן, מדע הרוח מכין משהו חשוב ויסודי מאוד: כלומר, שנוכל לחדור שוב בצורה חיה אל תוך עולם הרוח. שוב ושוב, הבה נעלה בנפשנו את הצורך לחוש שמספר קטן זה של בני-אדם אשר חי עתה באמצע עולם מטריאליסטי ומובל על-ידי הקארמה שלו אל האפשרות לתפוס את משימתו החשובה ביותר של המין האנושי עבור העתיד – שמספר קטן זה של בני-אדם נקרא להגשים משימות חשובות, חשובות ביותר, במהלך חיי-הנפש שלו. עלינו להבין בלי שום יוהרה, עלינו להבין בענווה ובהכנעה, את ההבדל העצום בין נפש המפלסת בהדרגה את דרכה אל תוך עולם הרוח וכל בני-האדם בחוץ, שאין להם מושג קלוש על כך, שמעל לכול לא רוצים לרכוש שום מושג על כך. עובדה זו אינה צריכה להעלות בנו רק רגשות כואבים ומייאשים, אלא רגשות שיעוררו אותנו להמשיך בעבודתנו עם אנרגיות מוגברות ולפעול במסירות עם הזרם של מדע הרוח, אליו הובלנו על-ידי הקארמה שלנו.

כאשר התאספנו יחד בפעם הקודמת, הזכרתי גם שכאשר אדם חוצה את שער המוות לפני שחי את חייו, אז אותו חלק שניתן לו בצורה של גוף אתרי לא מתכלה לחלוטין. כאשר אדם חוצה את שער המוות בנעוריו, אז גופו האתרי עדיין צריך לפעול במשך שנים על גופו הפיסי. אך, כוחות אלה לא אובדים; הם עדיין קיימים שם. הזכרתי גם שבתקופה הנוכחית, מעצם העובדה שבכל יום ובכל שעה המוות פוקד את המין האנושי מספר רב כל-כך של פעמים, גופים אתריים רבים מאוד שעדיין היו צריכים לפעול במשך זמן רב על גופם הפיסי כאן במישור הפיסי, נמסרים לעולם הרוח-אתרי ושוהים בו. הכוחות שהיו יכולים להימסר, במשך עשרות שנים, לגוף פיסי, הופכים לכוחות רוחיים המשתתפים בהתפתחות הרוחית של האנושות. לכן, יבוא זמן בו כוחות אלה המרכיבים את הגופים האתריים הללו, יוכלו לשמש לטובת ההתקדמות הרוחית של האנושות; אך, זמן זה יבוא רק אם כאן על האדמה תהיינה נפשות אנושיות אשר תהיינה מסוגלות להבין זאת.

כאשר המאורעות הנוראיים בהווה יחלפו על-פני האדמה ושוב ישכון שלום, אז לנפשות של אלה שעוד חיים על האדמה בגופים אנושיים תהיה עדיין אפשרות לתפוס משהו מן העובדה שהגופים האתריים של כל אלה אשר עברו אל עולם הרוח טרם זמנם, קיימים באותו עולם והם יכולים להקרין את כוחותיהם

לעבר האדמה. מן ההכרח שעובדה זו תיתפס על-ידי נפשות אלה. הנפשות הללו תוכלנה אז להשתתף באותה התפתחות רוחית הנעשית אפשרית במיוחד בשל המיתות הרבות של הקרבה-עצמית.

דמיינו לעצמכם מה היה קורה אילו מדע הרוח היה צריך להיעלם ולאיש לא הייתה שום הבנה לכל מה שנמצא בהכנה בעולם הרוח על-ידי מיתות אלה של הקרבה-עצמית! דמיינו לעצמכם מה היה קורה! במקרה כזה, כל אותם כוחות היו עוברים לרשותם של ישויות שהיו עושות בהם שימוש למטרות אחרות מאשר המטרות הנמצאות בהתאמה עם התוכנית וההחלטה של האלים העוקבים אחר המהלך הנכון של ההתפתחות. זוהי אזהרה הנובעת גם ממאורעות תקופתנו, אזהרה להשפעה שעלינו לשאתה במלואה בתוך כל מה שמרכיב את עולם הרוח. שכן, אפילו למאורעות הללו בתקופתנו יש היבט רוחי. מה שהם מגלים מבחינה חיצונית, בצורה של שפיכות-דמים, מוות וקורבנות, הוא הביטוי החיצוני של מהלך רוחי-פנימי של מאורעות, אותם יש לתפוס ברוח נכונה.

ברצוני להזכיר לכם זאת שוב ושוב, עם המילים אשר מסכמות את התייחסויותינו:

מתוך אומץ הלוחמים,
מתוך שפיכות דמים בשדות הקרב,
מתוך סבלם של הנעזבים,
מתוך מעשי ההקרבה של בני-אדם,
פירות רוחיים יצמחו,
אם נפשות, בתודעת-רוח, תנחינה
את לבן ונפשן אל ממלכת-הרוח.

*

רשימת ספרים בהוצאת בדולח

רשימת הספרים בהוצאת בדולח מופיעה באתר:

<https://bdolah-books.wixsite.com/bdolah-books>